

ਫੁਲ ਬੈਚ

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਲ ਡੀ. ਐਸ. ਤੇਵਤੀਆ ਅਤੇ ਬੀ. ਐਸ ਵਿਲੋ, ਜੇ. ਜੇ.

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਆਦਿ. — ਪਟੀਸ਼ਨਰਜ਼

ਬਨਾਮ

ਹਰਬੀਪ ਸਿੰਘ, ਜਵਾਬਦਾਰ

1970 ਦੀ ਸੀ.ਆਰ. ਰੈਫ. 199-ਆਰ.

28 ਅਪ੍ਰੈਲ 1975

ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ (1898 ਦਾ ਐਕਟ V)—ਸੈਕਸ਼ਨ 488 — ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਾ, ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੋਣ—ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿਤਾ—ਕੀ ਇਸਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ—ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ-ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ-ਕੀ ਕਾਇਮ ਹੈ-ਬੱਚਾ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਵੇਕ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ-ਕੀ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਸਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਪਿਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਬੱਚਾ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਾ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਜਾਂ ਲਗਾਵ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ ਕੋਡ o l f ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਡਿਊਰ, 1898 ਦੀ ਧਾਰਾ 488 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

21 ਸਤੰਬਰ, 1973 ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਡੀ. ਐਸ. ਤੇਵਤੀਆ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਚ ਕੋਲ ਕੇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦ. ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਲ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਡੀ. ਐਸ. ਤੇਵਤੀਆ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਨੇ ਅੱਗੇ 7 ਅਕਤੂਬਰ, 1974 ਨੂੰ

ਕੇਸ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਬੈਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਨਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਲ, ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਡੀ. ਐੱਸ. ਤਿਵਾਤੀਆ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੈਚ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ 28 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1975 ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਓ.ਪੀ. ਅਗਰਵਾਲ, ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਬਰਨਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 438 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੇਸ - ਸ੍ਰੀ ਗਣਪਤੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ 1st ਕਲਾਸ, ਬਰਨਾਲਾ, ਮਿਤੀ 1 ਤਰੀਕ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ 24 ਨਵੰਬਰ, 1970 ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਗਸਤ, 1969, ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ ਪੂਰਨ ਚੰਦ, ਸੀ .

ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਆਤਮਾ ਰਾਮ, ਐਡਵੋਕੇਟ ।

ਨਿਰਣਾ

ਗੁਜਰਾਲ, ਜੇ.-ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਲੀਪ ਕੌਰ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, 1 ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 488, ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ, 1898 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਕਲਾਸ, ਬਰਨਾਲਾ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਰਖਾਸਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਜਾਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੇ 7 ਅਗਸਤ, 1969 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਮਿਤੀ 24 ਨਵੰਬਰ, 1970 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 488 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਰ 'ਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ 50 ਰੁਪਏ।

(2) ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਵਾਤੀਆ, ਜੇ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅਬਨਜ਼ ਚੰਦਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਸ਼ੀਲਾ ਦੇਵੀ (1) ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਟਕਰਾਅ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ

ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੁਸੰਮਤ ਧਰਮੋ (2) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਚੁਣੌਤੀ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕੇਸ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ :-

"ਕੀ ਨਾਬਾਲਗ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 488, ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ, 1898 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"488. (1) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਜਾਇਜ਼ ਜਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ - ਸਾਥੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋਣ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਅਜਿਹੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਦੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, , ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਭੱਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਵੇ, ਅਜਿਹੀ ਮਾਸਿਕ ਦਰ 'ਤੇ, ਪੂਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

02) ♦ * * * * *

(3) ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਹਰ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਵਸੂਲਣ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਭੱਤੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ, ਇੱਕ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜੋ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਜਲਦੀ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਇਨਕਾਰ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜੇ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* * * * *

(4) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਬੱਚੇ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਦਲੀਲ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਪਿਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਲਈ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 485 ਅਧੀਨ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ / ਸਿਰਫ ਤਾਂ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(5) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਨਾ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(6) ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ *ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (2)*, (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ, ਤਾਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਰਕ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 488 (3), ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਇਨਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਾਨ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ

ਫੈਸਲਾ, - ਮਾਂ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੀ

Balbir Singh, etc. v. Hardeep Singh, (Gujral, J.)

ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਫ਼ਾ 488 ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਕੋਡ.

(7) ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (2), (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ *ਰਾਈਲਾ* ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ *ਮਾਊਟ ਅੱਟੀ* (3), ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। *ਸਰਦਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਸੁਰ ਮੁਹੰਮਦ* (4) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ *ਮੀ ਸਾਵ ਬਨਾਮ ਐਸ . (5)*, ਅਤੇ *ਮੀ ਥੀਨ ਬਨਾਮ ਨਗਾ ਪੋ ਨਯੂਨ* (5) ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। 6), ਕਿ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉਪਾਅ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ: -

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਕੋਲ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ.

ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਜੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ *ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ* 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਉਸਾਰੀ ਹੈ। *ਧਰਮਨ* (3), ਅਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਬਰਮਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

(8) *ਰੈਲਾ ਦੇ ਕੇਸ* (3), (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਬਾਅਦ, *ਸੁਲਤਾਨ ਬਨਾਮ ਮਹਿਤਾਬ ਬੀਬੀ* (7) ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਤਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ. *ਜਗਨ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਕੋਸ਼ਲਿਆ ਦੇਵੀ* (8) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਦੀ ਲਾਲ, ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ (3) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਿਵਸਥਾ

(3) ਏਆਈਆਰ 1914 ਲਾਹ. 41(17)

(4) ਏਆਈਆਰ 1917 ਲਾਹ. 213.

(5) 7 IC 460

(6) 23 ਆਈਸੀ 486.

(7) ਏਆਈਆਰ 1926 ਲਾਹ. 536.

(8) ਏਆਈਆਰ 1927 ਲਾਹ. 430(2)

ਧਾਰਾ 488, ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕੋਡ, ਪਤਨੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ

ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਂਭਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ.

(8) *ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (2)*, (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਲੇਟਣ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਜੋ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਨ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ, ਬੰਬਈ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਨਾਗਪੁਰ, ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ *ਮਾਨ ਸਿੰਘ (2)* ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 488 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

(9) ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ਼ੀ ਨੋਟ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੈ ਲਾਲ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ *ਮਾਊਂਟ ਸਰਫਰਾਜ਼ ਬੇਗਮ* ਬਨਾਮ *ਮੀਰਾਂ ਬਖਸ਼ (9)* ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ *ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (2)* ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਪਿਤਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਜੱਜ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। *ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (2)* ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੈ ਲਾਲ, ਜੇ. , ਕੋਡ ਆਫ਼ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼, ਜੇਕਰ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਫੇਰ, *ਮਾਊਂਟ ਜ਼ੋਹਾ ਬੀ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਯੂਸਫ਼ (10)* ਵਿੱਚ, ਜੈ ਲਾਲ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ :-

“ਕਿਸੇ ਨਾਬਾਲਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, 3 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹਿਮੇਡਨ ਲੜਕਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ, ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੇਗਾ ਜੇਕਰ ਬੱਚਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ.”

(10) ਏਆਈਆਰ 1928 ਲਾਹ. 543.

(11) ਏਆਈਆਰ 1930 ਲਾਹ. 1043

(10) *ਸਰਫਰਾਜ਼ ਬੇਗਮ ਦੇ ਕੇਸ (9)*, ਅਤੇ *ਮਾਊਂਟ ਜ਼ੋਹਰਾ ਬੀ ਦੇ ਕੇਸ (10)*, (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ *ਅੱਲ੍ਹਾ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਮ ਲਲਾਹੀ (11)* ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਬੱਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਹੁਕਮ ਸੀ:-

Balbir Singh, etc. v. Hardeep Singh, (Gujral, J.)

"ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਮਹੋਮੇਡਨ ਦੀਆਂ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਧੀਆਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੋ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਦੀ ਧਾਰਾ 488 ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ) ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ। ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਪਿਤਾ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।"

(11) ਮਾਊਂਟ ਅਖਤਾਰੀ ਬੇਗਮ ਬਨਾਮ ਅਬਦੁਲ ਰਸੀਦ (12) ਵਿੱਚ , ਇੱਕ ਮਹਿਮੇਡਨ ਦੇ ਦੋ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 4 ਸਾਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।-

"ਕਿ ਇੱਕ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਹੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਮਹੋਮੇਡਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਸੀਵਿਲ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨ (ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ) ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ , ਜੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਵੀ ਹਿਰਾਸਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। , ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਅਜਿਹੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਸੀ।"

(12) ਲਾ ਇਬਰਾਹਿਮ ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਕਰੀ ਬਨਾਮ ਖੁਤਸ਼ੇਦਬਾਈ ਇਬਰਾਹਿਮ ਮੁਕਰੀ (13), ਨਾਬਾਲਗ਼ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਬਸ਼ਰਤੇ ਉਹ

- (12) ਏਆਈਆਰ 1933 ਲਾਹ. 369.
- (13) ਏਆਈਆਰ 1937 ਲਾਹ. 238.
- (14) ਏਆਈਆਰ 1941 ਬੰਬ 267

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: -

“ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਧਾਰਾ 488 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 488 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਵਿਅਰਥਤਾ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਇੱਕ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਪਤਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਹੇਠ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਖਰਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 488 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪਿਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 489 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੱਚੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਤਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਤੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਧਾਰਾ 488 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ।

(13) ਇਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ *ਕੁੱਪਲਾ ਕ੍ਰਿਸਟੋਪਾ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੋਮਤੇਲਾਮਨੀ*
(14) ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 488 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ:-

"ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਏ

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, (ਗੁਜਰਾਲ, ਜ.)

ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਨੂੰ ਮੈਨਟੇਨੈਂਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਹੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਬੱਚੇ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਣਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(14) ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਾਉਂਟ ਅਨਵਾਰਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (15) 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਬੱਚਾ ਇਸ ਤੋਂ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

%

(15) ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ. ਸ਼ਮਸੂਦੀਨ ਬਨਾਮ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਬੇਗਮ (16), ਨੇ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਮਾਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਰਮਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੱਚਾ ਇਸ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਰਮਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੱਕ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ।

(16) ਵਿਚ ਰਹੀਮੁੰਨੀਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ. ਇਸਮਾਈਲ (17), ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਕੇਸ (3), (ਸੁਪਰਾ), ਨੂੰ ਧਾਰਾ 488, ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ, ਅਤੇ ਕੁੱਪਲਾ ਕ੍ਰਿਸਟੋਪਾ ਦੇ ਕੇਸ (14) ਅਤੇ ਮਾਉਂਟ ਅਕਤਾਰੀ ਬੇਗਮ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਹੀ ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। (12)। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: -

“ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ; ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ, ਧਾਰਾ 488 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਪੂਰਵ ਸ਼ਰਤ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- (15) ਏਆਈਆਰ 1953 ਨਾਗਪੁਰ 133.
- (16) ਏਆਈਆਰ 1955 ਹੈਦਰਾਬਾਦ 144.
- (17) ਏਆਈਆਰ 1956 ਹੈਦਰਾਬਾਦ 14.

ਉਪਰੋਕਤ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ *ਇਨਸਾਬ ਕਾਸਿਮਸਾਬ ਬਨਾਮ ਮਹਿਮਦ ਹੁਸੈਨ ਇਨਸਾਬ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ (18)* ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 488 ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੀ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਉਸਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੇ ਤੱਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਹਿਰਾਸਤ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ।

(17) *ਇਬਰਾਹਿਮ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਖੁਰਸ਼ੇਦਬਾਈ (13)* ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ *ਮਾਊਂਟ ਬਸ਼ੀਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਨਾਥੂ (19)* ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਰੱਖੋ- ਇਹ ਕਿ ਬੱਚਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(18) ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ *ਅਬਨਸ ਚੰਦਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਵ. ਸੋਸ਼ੀਲਾ ਦੇਵੀ (1)*, ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਏ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਂ ਜਾਂ ਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ 488 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦਾ ਤਰਕ ਜੋ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਖੇਪ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: -

“ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 488 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਪਤਨੀ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਧਾਰ. ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੇਕਰ ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 488 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(18) ਏਆਈਆਰ 1945 ਬੰਬ 390.

(19) ਏਆਈਆਰ 1960 ਰਾਜ. 255.

Balbir Singh, etc. v. Hardeep Singh, (Gujral, J.)

ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਕੁਦਰਤੀ ਪਿਆਰ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਲਗਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਪਿਤਾ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਲਈ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੱਚੇ ਲਈ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦਾ ਭਗਤਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।"

(20) ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏਗੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਰਾਏ ਦਾ ਪੂਰਵ-ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

(21) ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਲਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਧਾਰਾ 488, ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਨਟੇਨੈਂਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਣ ਲਈ, ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ, -

- (a) ਕਿ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ;
- (b) ਕਿ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਾਧਨ ਹਨ; ਅਤੇ
- (c) ਕਿ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(22) ਪਤਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪਤੀ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪਿਤਾ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੋਰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਵੱਖ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪਤੀ ਹੀ ਸੀ।

ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ। ਇਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ,

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਬੱਚੇ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ *ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (2)*, (ਸੁਪਰਾ), ਧਾਰਾ 488, ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਦਲੀਲ, ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 488 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਿਤਾ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਰਪ੍ਰਸਤ 'ਤੇ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਗਾਰਡੀਅਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

(23) ਧਾਰਾ 488, ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ, ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: -

- (1) ਜੇ ਬੱਚਾ ਉਸ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (2) ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਿਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਪਰ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਉਣ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- (3) ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (4) ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਾ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਜਾਂ ਲਗਾਵ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਿਤਾ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਇਹ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਗੁਜਰਾਲ, ਜ.)

(23) ਉੱਪਰ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੀਨੋ ਇਹ ਕੇਸ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਮਾਂ ਕੋਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਤਾ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਵਾਲਾ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਭੱਤਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾਵਾਰ 50 ਰੁਪਏ ।

ਤੇਵਤੀਆ, ਜੇ.—ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਢਿੱਲੋਂ, ਜੇ.—ਮੈਂ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ

